

Маляр Любов Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м.Ужгород, Україна

Lyubov.malyar@uznhu.edu.ua

Фрішнич Наталія Миколаївна

магістр 011 - освітні педагогічні науки
кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м.Ужгород, Україна

frishnich.n@gmail.com

**СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ
МАРІЇ МОНТЕССОРІ**

Тенденція особистісної орієнтованості освітніх систем актуалізує необхідність застосування у педагогічній практиці технологій, які спрямовані на розвиток особистісного потенціалу вихованця, його самоактуалізацію, а також на формування у дітей цінностей демократичного суспільства, громадянських якостей особистості, полікультурної компетентності – розуміння несхожості людей, поваги до їхньої мови, релігії, культури тощо. Великі можливості для реалізації окреслених завдань відкриває використання у навчально-виховному процесі сучасних освітніх закладів ідей видатного італійського педагога-гуманіста Марії Монтессорі.

Педагогічна діяльність Марії Монтессорі була предметом досліджень Богуславського В.М., Дичківської І.М., Жебровського Б.М., Лубинець Н.Д., Поніманської Т.І., Русової С.Ф., Сумнітельного К.Є, Сорокової Д.Г., Фаусек Ю.І., а також багатьох інших дослідників Польщі, Німеччини, Франції, США та Великобританії, що не лише популяризували ідеї Монтессорі, але й втілювали їх на практиці.

Метою даної статті є розгляд окремих соціальних аспектів педагогічної концепції Марії Монтессорі, адже соціальною ідеєю пронизана вся її виховна система. Кінцева мета виховання, у розумінні М. Монтессорі, – досягнення світової гармонії людства. Через покращення індивіда виховання повинно допомогти нормалізувати суспільство... [2, с.106]. Як справедливо зазначила Т.І. Поніманська, філософська концепція індивідуального виховання М.Монтессорі не тотожна філософії індивідуалізму, вона розкриває і закономірності формування вміння жити в суспільстві, що полягає у згуртуванні індивідів у соціальне ціле, розвитку духовної потреби у повазі індивідуальності і прав людей [5, с.108]. У своїй статті «Через дитину – до нового світу. Соціальне та моральне виховання» М.Монтессорі пише, що власний довід роботи з дітьми переконав її в необхідності здійснювати

виховання на соціальній основі... Адже особистість не може розвиватися ізольовано від суспільства, а з іншого боку – не може існувати реального суспільства без особистостей. Формування особистості є основою соціального виховання, а розвиток соціальної ідентифікації є однією із фундаментальних потреб особистості [4].

Створюючи умови для соціального зростання кожного свого вихованця, Марія Монтесорі розробила унікальну педагогічну технологію «Будинок вільної дитини», в основі якої – принципи гуманізму, демократизму, природовідповідності, діяльнісного індивідуального та диференційованого підходу у навчанні та вихованні, врахування сензитивних періодів розвитку дитини, свободи вибору її діяльності в підготовленому середовищі, самостійності, активного використання дидактичного матеріалу, різновікового об'єднання у групи, культуровідповідності, зв'язку навчання із життям, позитивного емоційного тла навчально-виховної взаємодії, педагогічного оптимізму, такту.

Серед визначальних принципів технології можемо також виокремити принцип соціального виховання. У своїй праці «Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в «Будинках дитини» М.Монтесорі наголошує на необхідності розпочати педагогічну роботу з підготовки дитини до форм суспільного життя, при цьому велика увага у закладі приділяється вправам повсякденного життя, зокрема — піклуванню про себе, про свій зовнішній вигляд, догляду за навколишнім середовищем, засвоєнню норм соціальної поведінки та взаємодії [3, с.523-528]. Така робота спрямована на адаптацію дитини до навколишнього середовища, засвоєння і вдосконалення моделей соціальної поведінки, формування соціально-позитивних ціннісних орієнтацій. У процесі виконання таких вправ реалізується потреба дитини у руховій активності, самоствердженні, самостійності, що посилює почуття власної гідності, сприяє розвитку відповідальності, організованості, дисциплінованості та інших позитивних якостей особистості вихованця, готує його до виконання складніших завдань.

За глибоким переконанням педагога, психічний розвиток дитини безпосередньо залежить від наявності чи відсутності практичної соціальної адаптації... Виховання передбачає не тільки розвиток інтелекту. Здобуття знань повинно доповнюватись соціальним досвідом, що передбачає і розвиток моральних переконань. Вона констатує, що соціальний досвід не тільки відповідає потребам, але й є основою розвитку індивідуальності, а тому і – основою виховання [4].

Провідним у педагогічній системі М.Монтесорі є принцип дисципліни через свободу. Педагог зазначала, що «дисципліна здобувається непрямим шляхом. Мета її досягається не тим, що ми, побачивши помилку, боремося з нею, а тим, що ми сприяємо розвитку діяльності в добровільній праці дитини...» [3, с.537]. «Перші проблиски справжньої дисципліни проявляються в «роботі». У певний момент в дитині зароджується справжній інтерес до роботи, про що свідчить передусім вираз її обличчя, напружена увага, дивна постійність і наполегливість у вправах. Ця дитина вже стала на шлях

справжньої дисципліни, при цьому байдуже, в чому полягає її праця – чи це вправляння відчуттів, чи застібання і розстібання гудзиків, шнурування чи миття посуду» [3, с.536].

Дисципліну М. Монтесорі вважає засобом реалізації соціальної форми життя. Задоволення, яке дитина отримує від участі в житті колективу на більш високому рівні, дозволяє їй з радістю сприйняти і відповідну цьому ступеню форму дисципліни, оскільки не існує жодної форми соціальної організації без властивих їй порядку та дисципліни [4].

У праці «Діти – інші» М. Монтесорі описує свої спостереження за поведінкою дітей і обґрунтовує доцільність впровадження у педагогічну практику принципу вільного вибору діяльності із застосуванням дидактичного матеріалу. Спостереження за вибором дітей дозволяли виявляти певні особливості їх розвитку та потреб [2, с.60]. Цікаво, що різні види дидактичного матеріалу були представлені лише в одному примірнику, що сприяло формуванню у дітей соціальних навичок взаємодії, здатності враховувати побажання, потреби, інтереси інших членів колективу, надавати підтримку, допомогу та навчати молодших за віком дітей. Педагог спостерігає та аналізує, на якій стадії розвитку перебуває дитина, що дозволяє прогнозувати зону найближчого розвитку. «Все виховне мистецтво, – на думку Марії Монтесорі, – полягає в тому, щоб вчасно допомогти індивідуальному розвитку дитини. Вчителька побачить глибоку індивідуальну різницю в дітях, яка вимагає різних видів впливу з її боку від повного невтручання до справжнього викладання. Необхідно, однак, щоб учителька якомога більше обмежувала своє активне втручання [3, с.534].

Педагогічна діяльність М. Монтесорі була у полі зору класиків української педагогіки, зокрема її сучасниця – Софія Русова, яка активно займалася проблемами дошкільного виховання, погоджувалася із окремими концептуальними засадами технології «Будинок вільної дитини» і вважала доцільним їх запозичення: «На нашу думку, той принцип автонавчання, пробудження власних інтелектуальних сил працею самої дитини, принцип, який лежить в основі і системи Монтесорі, і системи Декролі, – цей принцип мусить лежати як основний і в наших українських дошкільних установах... Ми мусимо взяти у Монтесорі принцип волі, свободи для кожної дитини для виявлення її власних змагань, власних інтересів і творчих сил [6, с.244-245]. Софія Русова наголошує і на соціальних аспектах виховної системи: «В питанні морального виховання італійська виховниця тримається принципу свободи. Кожна дитина має волю робити що хоче, щоби тільки не порушувати тим свободи та добробуту товаришів. Вона соціалізує виховання, еднаючи дітей у невеличкі гуртки (10-20 дітей), викликає в них почуття взаємної симпатії, взаємної допомоги й особистої самостійності» [6, с.374]. Не тільки педагогічним, але й соціальним обов'язком Монтесорі вважає турботу про здоров'я сучасних поколінь і, як зазначає С Русова, «висловлює домагання фізичним вихованням зміцнити нашу расу, поліпшити організм, повернути нормальну міць і красу виснаженому тілу» [6, с.374].

Важлива роль у педагогічній системі М. Монтессорі відводиться космічному вихованню, метою якого є формування в дітей цілісного сприйняття картини світу, усвідомлення відповідальності за перетворення, що здійснює людство на землі та в космосі. М. Монтессорі розуміла необхідність зберігати й підтримувати дитяче сприймання світу як єдиного цілого, доводячи, що вже у дошкільному віці дитина має здобути різноманітні знання про довкілля, відчутти себе частиною природи, культури і людського суспільства.

Погоджуємось із думкою І.М.Дичківської, що освітня парадигма ХХІ ст. націлена на пошук такої системи освіти, яка вчила б людину жити й діяти відповідно до універсальних законів Природи і Космосу. Діяльність громадянина постіндустріальної цивілізації потрібно спрямувати на збереження життя. В цьому сенсі педагогічні ідеї М. Монтессорі набувають особливої актуальності. Вони мають увійти до активного арсеналу гуманізації навчально-виховних закладів як складова частина проблеми культивування у людини ноосферної свідомості [1, с.101].

Список використаної літератури

1. Дичківська І.М. Будинок «Вільної дитини» М. Монтессорі / І.М. Дичківська // Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / І.М. Дичківська. Київ: Академвидав, 2004. С. 79 –101.
2. Монтессорі М. Дети – другие: Статьи, советы и рекомендации / М.Монтессорі, перевод Я.Нефедова Вступ. и закл. статьи, коммент. К.Е.Сумнительный. Москва: Карапуз, 2004. - 336 с.
3. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в «Будинках дитини» / М.Монтессорі // Коваленко Є.І., Белкіна Н.І. Історія зарубіжної педагогіки: Хрестоматія. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С.520-537.
4. Монтессорі Марія Через ребенка – к новому миру. Социальное и нравственное воспитание // http://montessori.Ru/montessori/publication/to_a_new_world.php
5. Поніманська Т.І. Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти ХХ ст. / Т.І. Поніманська // Дошкільна педагогіка: навчальний посібник / Т.І. Поніманська. Київ: Академвидав, 2006. С. 108.
6. Русова Софія: З маловідомого і невідомого. – Частина 1. «Несторка української педагогічної літератури...» / Упорядники О.Джус, З.Нагачевська. Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. 456 с.

